

формування спеціальних методик здійснення оперативно-розшукової діяльності, досудового слідства щодо виявлення, розкриття і запобігання окремим видам транснаціональної злочинності.

Анотація

Підпалий В.Л., Курко М.Н., Підпалий В.В. Особливості боротьби із транснаціональною злочинністю. – Стаття.

У сучасних умовах система правових норм, їх регулювання потребують постійного наукового дослідження й моніторингу щодо виявлення проблем боротьби із транснаціональною злочинністю та науковим обґрунтуванням їх вирішення. Це потрібно для запобігання транснаціональній злочинності, формування спеціальних методик здійснення оперативно-розшукової діяльності, досудового слідства щодо виявлення, розкриття і запобігання окремим видам транснаціональної злочинності.

Ключові слова: транснаціональна злочинність, боротьба з транснаціональною злочинністю, запобігання транснаціональній злочинності, оперативно-розшукова діяльність, досудове слідство.

Summary

Pidpalyi V.L., Kurko M.N., Pidpalyi V.V. Features of fight against transnational criminality. – Article.

In modern conditions the system of legal rules and their regulation require constant scientific research and monitoring concerning revealing of problems of struggle against transnational criminality and scientific understanding of their decision. It is necessary for a bias of transnational criminality, formation of special techniques of realization of operatively-search activity, a pretrial investigation concerning revealing, disclosing and preventions of separate kinds of transnational criminality.

Key words: transnational crime, combating with transnational crime, transnational crime prevention, operational and investigative activities, pre-trial investigation.

УДК 343.6:316.628

Д.А. Тузов

МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ МАНІАКАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСОБИ

В мотивації маніакальних злочинів відображаються, з одного боку, біопсихологічні особливості суб'єктів цих злочинів, а з іншого – криміногенні детермінанти соціального оточення. В узагальненому вигляді мотивацію злочинної й іншої протиправної поведінки можна уявити як еволюціонуючу у часі складну систему, що включає потреби, інстинкти, ціннісні орієнтації, її вольові і емоційно-нальні компоненти, елементи ситуації тощо.

Мотивація є багаторівневою, про що свідчить різна ступінь усвідомленості мотивів – від недостатньо усвідомлених до навіть повністю неусвідомлених. Іншими словами, процес внутрішньої регуляції маніакальної поведінки відбувається одночасно на різних рівнях психіки. Невипадково, вважаємо, ще

А.Ф. Лазурський застерігав, що спроба порахувати кількість мотивів, діючих у кожному конкретному випадку, наперед повинна бути визнана неспроможною. Ситуація погіршується ще й тим, що кожний мотив не уявляє собою щось просте, а дуже часто є складним комплексом, до якого входить ціла група почуттів і потягів, більш-менш між собою пов'язаних [8, с. 194].

Мотивація може базуватися не тільки на комплексі життєвих планів і перспектив, але й на вузько ситуативному чи імпульсивному контексті сприйняття. В залежності від цього, можуть змінюватися не тільки послідовність формування, але й набір елементів мотивації.

На відміну від мотивації, мотив злочину – це пов'язаний із задоволенням певних потреб антисоціальним способом активний стан людської психіки, стан спонукання особистості, який визначає її суспільно небезпечне діяння. Мотив поведінки знаходиться у взаємодії з минулим життям суб'єкта, його нахилами і звичками. Маючи свої витoki у минулому, формуючись у теперішньому, мотив спрямований у майбутнє. Саме така скерованість є характерною рисою мотиву, відіграючи вирішальну роль у перетворенні внутрішньої активності на зовнішню, тобто у поведінку [15, с. 58; 12, с. 67].

Маніакальний злочин може мати не один, а два і більше мотиви. Вони нерідко відрізняються як за своєю усвідомленістю, так і значенням. Одні із них є ведучими, домінуючими (А.Н. Леонт'єв), інші підпорядкованими, ситуативними мотивами. Ведучим мотивам належить більш високе ієрархічне місце. Стосовно конкретної життєвої ситуації функції одного і того ж мотиву можуть широко варіюватися. В мотивації одного маніакального злочину мотив може мати ведучу, смислотворюючу роль, в мотивації іншого – роль додаткового спонукання.

Що стосується статевого інстинкту, то його наявність в механізмі мотивації маніакальних злочинів, поєднаних із з'валтуванням і вбивством, не викликає сумніву. Це було переконливо доказано в дослідженнях Фрейда і Юнга. І сьогодні величезна кількість душевної енергії витрачається на зусилля по інтеграції і пригніченню сексуальності, на спробу зрозуміти її, підігнати під існуючі норми моралі і поєднати із соціальними умовами.

Первісний імпульс, що виражає сексуальний інстинкт, пов'язаний із задоволенням фізіологічної потреби організму. Мета інстинкту, вважає Отто Феніхель, полягає у задоволенні, точніше в дуже специфічній дії по розрядці, що усуває напруження. Спираючись на поняття мети, можна описати безкінечну кількість інстинктів. Сексуальні інстинкти, якщо не знаходять задоволення в первинній формі, здатні змінюватися, змінювати свої об'єкти і мету, підпорядковуватися регресії ЄГО і потім знову виявлятися різними способами і в інших обличчях [17, с. 83].

Тривалі існування у стародавніх племен і народів обмежень у вигляді ритуалів і табу поступово зменшувало вплив сексуальних імпульсів. Досягнення в цьому аспекті певних позитивних результатів створило можливість пом'якшення впливу їх автоматичної реакції на сексуальне збудження. Якщо раніше сексуальний інстинкт становив тільки фізіологічний потяг, то з часом відбулася

поступова трансформація цього інстинкту – з'явилася можливість усвідомлено обирати партнера і не залежати повністю від некерованої фізіологічної реакції на випадковий подразник. Хоча первісна людина, на зразок тваринного світу, залишається, на жаль, дуже залежною від інстинкту. Особливо це стосується людей з низьким рівнем психічної модифікації, які можуть бути нерозбірливими і непостійними, а інколи підштовхувані не тільки сексуальними, але й іншими інстинктами, здатними на порушення норм права і моралі, вчинення таких насильницьких злочинних дій, які виходять за межі людського розуміння. Прикладом є маніакальні злочини, поєднані із зґвалтуванням і вбивством, коли у відхиленнях статевого інстинкту, у всякому разі, крайніх, міняються і мета і засоби. Нормальна мета, відтворення і продовження виду, ігнорується і поступово втрачає своє значення. У таких випадках, вважає Т. Рібо, мають місце безумні потяги, зрозуміти які, навіть з позиції сучасності, не просто [13, с. 591].

Проблема зовні безмотивного насильства в наші дні істотно загострилася, хоча виникла вона і хвилювала людей давно, залишаючись в центрі уваги не тільки вчених, але й письменників. Так, О.І. Купрін з цього приводу писав: «Я розумію ще вбивство з метою помсти. Тут є якась звірина радість. Розумію гнівне вбивство в осліпленні пристрастю із ревнощів. Але коли люди роблять це механічно, без роздратування, не боючись будь-якої відповідальності і не чекаючи навіть опору...

Я стою начебто над якоюсь темною смердючою прірвою, в яку здатна падати людська душа» [6, с. 263].

Схильність до сексуального насильства нерідко поєднується з дефіцитарною мотивацією, в основі якої лежить нестача чи відсутність тих чи інших бажаних предметів або стану. Традиційно чоловіча сексуальність спрямована на пошук об'єкта для зняття і усунення дискомфорту саме завдяки фізичному контакту. Це обумовлює прагнення до діяльності, наполегливості, які усуваються тільки зняттям напруженості. Навпаки, якщо раніше для жіночої сексуальності була характерна м'яка пасивність, очікування бажання, щоб з нею щось зробили, то останнім часом і жіноча сексуальність набуває все більшої активності, а подекуди і агресивності. Про це свідчить не тільки зростаюча кількість відповідних злочинних проявів з боку жінок, але й відверта похитливість їх у повсякденному житті, не кажучи вже про еротичні сцени на екранах телевізорів. Це не може не виступати подразником сексуальних інстинктів у чоловічої статі, у формуванні відповідної мотивації. Фактично йдеться про «розхитування» природного статевого балансу як у чоловіків, так і жінок, внаслідок чого порушується рівновага між двома сферами людської сутності, інстинкти поступово обростають вибуховою сумішшю, небезпечною для людства.

Як свідчить психологічний аналіз матеріалів кримінальних справ про маніакальні злочини, спрямованість мотивації і жорстокість дій маніакальних злочинців залежить від біопсихологічних, соціальних і ситуативних факторів. Аналіз процесу мотивації маніакальних злочинів переконує, що надзвичайно важливе значення має зміст особистісної історії суб'єкта злочину, наявність обставин, здатних посилити його активність. З аналізу глибинних елементів

мотивації маніакальних злочинців також впливає певний стереотип їх дій: «Гвалтую, вбиваю, знущаюсь тому, що я ненавиджу людей, мені боляче, я нещасний, мене переслідують вороги» (реальні чи уявні).

Характерною рисою особистості маніака є різного роду психологічна ущербність, певний дефіцит чогось в його житті. Такий дефіцит психічного розвитку активізує потребу у самоствердженні, у компенсації існуючого дефіциту, причому незалежно від віку злочинця. Вчинення маніакальних злочинів якраз і є таким компенсаторним засобом звільнення від власної ущербності. Не випадково, вважаємо, у Європейській сучасності існує думка, що кожна людина повинна мати право на самоствердження, а позбавлена цього – на самозахист, щоб поновити почуття власної значущості, необхідної їй для нормального існування. Інакше блокування права на особисту гідність веде не тільки до агресивності, але й до вчинення злочинів, в основі мотивації яких лежить намагання самоствердитися.

Самоствердження людини, тобто її прагнення до високої оцінки і самооцінки своєї особистості, в одних випадках займає в механізмі мотивації незначне, а в інших – домінуюче значення. Специфікою мотивації маніакальних злочинів є й те, що першопричиною підсвідомої ненависті у маніаків є бажання помститися. Це може бути помста за щось, що трапилося зовсім недавно чи дуже давно. Як свідчать матеріали кримінальних справ про маніакальні злочини, багато маніаків протягом усього життя не могли позбутися від дитячої антипатії до якоїсь людини, з якою асоціюються психічні чи фізичні страждання, групою людей або навіть з усією, найчастіше жіночою статтю. Почуте одного разу чи уявлене ім'я певної людини, або уявлення образів людей, які завдали навіть у дитинстві психічної чи фізичної травми, нерідко через багато років може пробудити сплетіння асоціацій чи ряд подій, образів, які дримали у підсвідомості і які з тих пір у ній не згадувалися і ніколи б не відродилися, якби не виник зовнішній подразник. Причому об'єктом ненависті, як зазначалося раніше, нерідко є зовсім сторонні люди, які не мали ніякого відношення до зародження почуття ненависті і помсти. Ось один з численних прикладів, який підтверджує сказане.

Декілька років тому в багатьох друкованих виданнях пройшла інформація про страшний злочин, учинений маніяком Головкіним. Здається, не існує на світі таких катувань і мучення, яких би не випробував на своїх полонених цей садист. А в полон до нього потрапляли його закляті вороги – підлітки, яких він люто ненавидів і яким бажав страшної смерті. Ненавидів він підлітків за те, що з його підсвідомої пам'яті періодично спливали спогади про дитячі і юнацькі роки, коли здорові і життєрадісні хлопчачки знущалися над ним – некрасивим, незграбним. Навіть коли він закінчував навчання на ветеринарному факультеті, його зустріли і побили неповнолітні, пошкодивши носа. З цього часу маніак постійно обдумував, як він буде гвалтувати і вбивати підлітків.

Після закінчення ветеринарного факультету Головкін працював на кінному заводі, де зарекомендував себе кваліфікованим фахівцем. Він самовіддано доглядав коней. Особливо йому подобалося займатися штучним заплідненням.

У цій справі він був віртуозом. У той час як інші фахівці запліднювали по дві-три кобили, Головкін встигав запліднити п'ять-шість. Причому під час цієї процедури, запустивши руку у статевий орган кобили, він навіть пісні співав, мабуть від задоволення. Невипадково у людей, які його оточували, склалося враження, що в цей час він перебував у стані трансу.

На території кінного заводу маніяк збудував гараж, а під ним викопав глибокий бункер-«катувальню». До стелі і стін він прикріпив крюки і скоби, на полицях розклав інструменти, якими звик користуватися при розтині туш забитих коней – ножі, пили, сокири. Жертви – підлітки, які потрапляли у бункер, ніколи живими звідти не виходили. Першого хлопчика, років десяти, він шляхом обману завів у бункер, де згвалтував його у протиприродній формі, а потім вбив (повісив), зняв шкіру і розчленив труп, який вивіз у ліс і закопав.

Не задовольняючись одиночними жертвами, він заманює у бункер спочатку двох підлітків, а потім відразу трьох. Піддає катуванню одну дитину в присутності одноліток, які знепритомніли від жаху, не маючи вже сил навіть плакати і кричати. Він заставляв хлопчиків вибивати з-під ніг, підвішеного у петлю підлітка, стілець. Дочекавшись закінчення конвульсій, розтинав тіло на очах майбутніх жертв, демонструючи скривавлені нутрощі. Від рук маніакального садиста загинули одинадцять неповнолітніх. У розкопаних після арешту маніяка могильниках знайшли тіла дітей із зовсім сивим волоссям.

Психологічний аналіз матеріалів кримінальних справ про маніакальні злочини, поєднані із згвалтуванням і вбивством, переконливо свідчить, що механізм мотивації цих злодіянь має свою специфіку. Як вже зазначалося раніше, вона полягає у тому, що сексуальний напад може здійснюватися для задоволення не сексуальних потреб, а зовсім інших, зокрема потреби у самоствердженні за допомогою помсти. Тобто згвалтування у таких випадках є псевдосексуальним, а сексуальний мотив має другорядне значення. Відомий вітебський маніяк Михасевич пояснював серійні вбивства жінок тим, що у нього з дитинства виникло до них почуття ненависті. Він розповідав, що будучи боязливим і соромливим, у дитинстві зазнав знущання і приниження з боку дівчаток-однокласниць. Внаслідок цього у нього на все життя залишилося почуття ненависті до жінок.

У випадках владного згвалтування, тобто з метою самоствердження, злочинець, зазначає Р. Блекборн, шукає влади чи контролю або виражає змушність і домінуючість, або сумнів щодо своєї маскулітності [14, с. 352]. Гнівне згвалтування, вважає вказаний автор, це вираження шаленства, презирства і ненависті до жінок. У свою чергу, воно може бути мотивоване помстою за суб'єктивно сприйняті образи або садистським збудженням від страждання жертви. Вказаний раніше автор наводить результати соціологічного дослідження, проведеного серед відбуваючих покарання засуджених за згвалтування. Як свідчать одержані дані, 75% обстежених розповіли про свої сексуальні невдачі під час згвалтування. Владні згвалтування, тобто вчинені з метою самоствердження, становили близько двох третин.

Аналізуючи специфіку механізму мотивації маніакальних злочинів, можна дійти висновку, що за наявності псевдосексуального мотиву згвалтування, головні внутрішні детермінанти не охоплюються свідомістю суб'єкта злочину або зовсім, або неповністю. Тому не випадково, вважаємо, переважна більшість маніяків, як свідчать матеріали проаналізованих автором кримінальних справ, не могли пояснити дійсні мотиви своїх злочинів. А якщо і намагалися це зробити, то в переважній більшості безуспішно, керуючись не свідомістю, а інтуїцією. На цю досить специфічну особливість звернув увагу не тільки автор статті, але й інші представники юридичної і психологічної наук, які торкалися проблеми неусвідомленого. Так, І.А. Кудрявцев і Н.О. Ратінова вважають, що внутрішнє спонукання, реальні мотиви можуть бути глибоко прихованими у сфері неусвідомленого, а тому й не охоплюються свідомістю злочинців. З певною долею вірогідності, на думку вказаних авторів, вони можуть бути виявлені лише при спеціальному психологічному дослідженні смислової сфери [5, с. 10]. На цю специфіку вказували також В.В. Гульдман і Ю.М. Антонян, зазначаючи, що проведені ними дослідження мотивів злочинної поведінки показало, що інколи особистісний смисл вислизає із свідомості, слабо або взагалі не усвідомлюється нею, тобто має місце неусвідомлений характер мотиву. Причому на усвідомлення мотивів не можуть навести ніякі допоміжні запитання [3, с. 141].

На існування неусвідомлених мотивів вказував також Б.С. Волков, вважаючи, що це може бути обумовлено різними причинами, в тому числі емоційним станом, наслідком тиску підсвідомого, їх неадекватністю [2, с. 9]. Таку ж думку поділяв і А.Ф. Зелінський, вказуючи, що в деяких випадках свідомість взагалі уступає свою регулятивну роль неусвідомленому [4, с. 54].

Незважаючи на обмежену інформацію, яка випливає з відповідей маніяків стосовно мотивації їх злочинів, все ж таки можна зробити висновок, що йдеться про інтуїтивне відчуття ними основних спонукань до дій елементів підсвідомості – ненависті, помсти, самоствердження. Звичайно, ці основні елементи, що виникають на основі відповідних інстинктів і потреб, діють часто в комплексі з іншими різновидами енергетики підсвідомості.

Цілком вірогідно, що процес мотивації при вчиненні маніакальних злочинів формується по усіченій «кризовій» програмі, в основі якої, як відзначалося раніше, домінують найбільш актуальні для злочинця інстинкти і потреби. Навіть на банальне продовжуване розкрадання, не кажучи вже про вбивство, здатна зовсім не кожна людина. В основному це особи, що мають специфічний зміст підсвідомості, в тому числі й такі, що у свій час «не доїли», «не допили», «щось не одержали», тобто реально або уявно в чомусь були обмежені. Іншими словами, йдеться про осіб, які зустрічали нездоланні або важко переборні перешкоди при намаганні задовольнити важливі для них на певному етапі життя потреби. Причому нерідко це люди із завищеною самооцінкою, значною невідповідністю між актуальними для них потребами і можливостями їх задоволення.

Якщо у підсвідомості маніяка вже накопичився достатній потенціал маніакальної енергії, то зупинити її просування назовні за допомогою профілактичних заходів морального характеру, м'яко кажучи, нереально. Навіть міри криміналь-

ного покарання у вигляді позбавлення волі стосовно таких осіб виявляються не ефективними, в тому числі і тому, що процес перевиховання під час відбування покарання здійснюється без знання і врахування специфіки їх біопсихологічних особливостей. Ось конкретний приклад. Вироком суду маніакальний злочинець В. був засуджений до довічного позбавлення волі. В процесі досудового слідства встановлено, що з грудня 2006 року по березень 2007 року маніак зґвалтував і вбив 11-річну П., 12-річну Л., 18-річну К., і 20-річну А. Ще одній потерпілій, 17-річній О. вдалося вижити. Ще до вчинення цих злочинів маніак чотири рази був судимий. Три вироки закінчувалися амністіями, останній – реальним п'ятирічним терміном ув'язнення, але й після цього він був достроково звільнений з місць позбавлення волі. Суд урахував «його примірну поведінку, добросовісне ставлення до виконання обов'язків, позитивну характеристику, наявність заохочень і відсутність стягнень». Судово-психіатрична експертиза визнала В. осудним. Маніак розповідає, що у вісні згадує про злочини, від чого одержує задоволення. Докору совісті він не відчуває. Мотиви своєї поведінки пояснює так: «У мене дітей немає, а чому вони повинні бути в інших».

Як зазначалося раніше, вчиняючи злочин, поєднаний із зґвалтуванням і вбивством, маніяки нерідко мстилися усій жіночій статі за раніше спричинену їм уявну чи реальну образу, спричинену конкретними жінками. Тому для всебічного розуміння процесу формування елементів мотивації маніакальних злочинів проти особи важливе значення, наш погляд, має з'ясування обставин міжособистих конфліктів, які згодом стають своєрідним подразником у запуску механізму маніакальної поведінки. Різні люди по-різному переносять реальну чи навіть уявну образу. Для одних це просто неприємний стан, для інших – справжнє страждання. Але у будь-якому разі це почуття обтяжливе, негативно впливає на нервову систему і може стати не тільки причиною хвороби але й злочину. Причому у деяких людей мислення може бути і патогенним, що само по собі здатне погіршити психологічний стан людини. На жаль, доводиться констатувати, що до цього часу особистість маніяка, його психологію ніхто всебічно не вивчав. Замість цього у надрукованих виданнях інколи висловлюються позамежні припущення стосовно пружин мотивації маніакальних дій: мовляв, душі маніяків прийшли із іншого, звіриного світу, і тому вони продовжують жити по звіриних, а не по людських законах, а людська сутність взагалі почала трансформуватися у тваринну, яка не випадково опинилася у генотипі людини. Та й генофонд створено з певним умислом.

Знання механізму міжособистих конфліктів вважаємо важливим також і для передбачення майбутніх негативних реалій людського буття, які, безсумнівно, позначатся на збільшенні таких конфліктів, а отже, і маніакальних злочинів. Кількість людей на землі збільшується, і при недосконалому облаштуванні людського суспільства, навіть з урахуванням потенційних можливостей, забезпечити усім однаковий рівень життя неможливо. Людина все частіше буде втягуватися у боротьбу за виживання. Це неприємна, але грізна правда і її треба знати. Фантаст і футуролог Станіслав Лем у свій час зізнавався, що втратив віру в те, що людина колись зміниться не тільки біологічно але й психологічно.

Звичайно, вважає він, колиш вона пробіжить сто метрів і за дев'ять секунд. Але навряд чи прийде такий час, коли буде краще, ніж тепер, коли усі полюблять один одного [10].

Секрету повного подолання міжособистих конфліктів, як і тисячу років тому, ніхто не знає. І сьогодні найпоширенішим захистом від страждання при особистих конфліктах є гнів і агресія. Не виключається, що саме у таких ситуаціях спрацьовують різні людські інстинкти, що перебувають у підсвідомості, вириваючи у свідомості керування поведінкою людини, нав'язуючи їй існуючі у глибинах підсвідомості агресивні форми вирішення конфлікту.

Міжособисті конфлікти, що зачіпають внутрішній світ людини, – є однією з найгостріших і найбільочіших реалій людської властивості, яка протягом століть привертає увагу мислителів. Усе це ставить на порядок денний, насамперед, вивчення причин, що зумовлюють зародження конфліктів. Звичайно, найближчим часом навряд чи є підстави сподіватися про повне розуміння чужої індивідуальності, яка уособлює її різноманітні ознаки і якості. Тому на сучасному етапі мова може йти не про усунення взагалі, а скоріше про пом'якшення міжособистих конфліктів, що сприяло б поліпшенню стосунків у сфері побуту, профілактиці нервово-психічних захворювань. Стала б набагато кращою і криміногенна ситуація у суспільстві, оскільки зв'язок між конфліктами і маніакальними злочинами є очевидним.

Формування елементів механізму мотивації маніакальних злочинів, які зароджуються саме у процесі міжособистих конфліктів, позначені більш чи менш тривалими стадіями розвитку. Своєчасне виявлення джерел конфліктів, профілактика переростання одних конфліктів у інші, більш тяжкі, є необхідною передумовою ефективної роботи по профілактиці маніакальних злочинів. Причини, що обумовлюють конфлікти, стосуються як самої особистості, так і навколишнього природного і соціального середовища, яке її оточує.

Як відзначалося раніше, елементи мотивації маніакальної поведінки можуть обумовлюватися не тільки реально існуючими, але й давно забутими конфліктами, як затяжними так і швидкоплинними, які можуть спливати із підсвідомої пам'яті під впливом зовнішніх подразників. У мотивації маніакальних злочинів криміногенну роль відіграють складові міжособистих конфліктів: тривога, страх, почуття ненависті і помсти, агресивність тощо. Акумулюючись і повторюючись протягом відносно тривалого часу, вони можуть істотно впливати на характеристику особи, на мотивацію її поведінки. Тим більше, що міжособові конфлікти, виникаючи на основі одних мотивів, в свою чергу, можуть бути джерелом інших, в тому числі й тих, що запускають механізм маніакальних злочинів проти особи.

Як свідчать кримінальні реалії, конфлікти, що виникають серед людей, усе частіше вирішуються з допомогою сили, причому це явище набирає оберти. Непокоять не тільки трагічні наслідки того, що відбувається, а й зростаюча байдужість, зникання до них людей. Звикають навіть до насильницького позбавлення життя собі подібного. Проте ставлення до вбивства – це індикатор не тільки морального, а й психічного здоров'я людини, що свідчить про накопи-

чення у суспільстві патології. Насильство супроводжує людину всюди. Однак, звертаючи увагу на цю обставину, важливо враховувати, що існує не тільки фізичне, тілесне насильство, яке полягає у знуцанні над іншою людиною, спричиненні їй болю і страждання, але й насильство психологічне, психічне, яке так само ганебне і зустрічається частіше, ніж пряма жорстокість, і обумовлює не менш драматичні наслідки, про які майже не розповідається в засобах масової інформації – в розділах кримінальної хроніки.

Підсвідомість людей поступово насичується почуттями ненависті і помсти, посилюється ворожнеча у суспільстві. Сприяють цьому не тільки чоловіки, але й жінки. В цьому аспекті доречним, вважаємо, згадати слова про те, що природа чи Бог відмовили жінці у фізичній силі, обмежили її сексуальні можливості, тому вона досконало опанувала мистецтво психологічного насильства. Чоловіків, ображених і принижених жінками – матерями, дружинами, коханками, дочками не менше, ніж жінок, які зазнають такого насильства з боку чоловіків. Чим менше цінується фізична сила, тим більше зростає роль жінки і тим більший страх чоловіків [7, с. 75].

Актуальність дослідження мотиваційних аспектів механізму маніакальних злочинів не викликає сумніву, оскільки розкриття їх закономірностей на сьогодні є актуальним не тільки для побудови наукової концепції з оптимізації кримінально-правового регулювання боротьби з маніакальною злочинністю, але й у зв'язку з потребами багатьох галузей наук, які вивчають людину.

Література

1. Белов А. Тайная родословная человека. – М., 2005.
2. Волков Б.С. Проблемы воли и уголовная ответственность. – Казань, 1965.
3. Гульдан В.В., Антонян Ю.М. Криминальная мотивация. – М., 1986.
4. Зелинский А.Ф. Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении. – Харьков, 1986.
5. Кудрявцев И.А., Ратинова Н.А. Криминальная агрессия (экспертная типология и судебно-психологическая оценка). – М., 2000.
6. Куприн А.И. Собр. соч. – М., 1971. – Т. 4.
7. Крейг А.Г. Благо сатаны. Парадоксы психологии. – СПб., 1997.
8. Лазурский А.Ф. Очерки науки о характерах. – М., 1995.
9. Личность преступника. – М., 1971.
10. Литературная газета. – 1990. – 14 ноября.
11. Модестов Н. Маньяки... Слепая смерть. – М., 1977.
12. Миньковский Г.М., Тузов А.П. Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних. – К., 1987.
13. Рибо Теодюль. Болезни личности. Опыт исследования творческого воображения. Психология чувств. – Минск, 2002.
14. Рональд Блэкборн. Психология криминального поведения. – М., 2004.
15. Тузов А.П. Мотивация противоправного поведения несовершеннолетних. – К., 1982.
16. Тузов А.П. Від конфлікту до злочину // Право України. – 1993. – №2.
17. Фенихель Отто. Психологическая теория неврозов. – М., 2005.
18. Хорни К. Ваши внутренние конфликты. – СПб., 1997.

Анотація

Тузов Д.А. Мотиваційний аспект маніакальних злочинів проти особи.
– Стаття.

Маніакальний злочин може мати не один, а два і більше мотиви. Спрямованість мотивації і жорстокість дій маніакальних злочинців залежить від біопсихологічних, соціальних і ситуативних факторів. Елементи мотивації маніакальної поведінки можуть обумовлюватися давно забутими конфліктами, як затяжними, так і швидкоплинними, які можуть спливати із підсвідомої пам'яті під впливом зовнішніх подразників.

Ключові слова: мотив, мотивація, маніакальний злочин, механізм маніакальних злочинів, кримінально-правове регулювання боротьби з маніакальною злочинністю.

Summary

Tuzov D.A. A motivational aspect of maniac crimes against a person. – Article.

The maniacal crime could have more than one motives. The orientation of motivation and cruelty of actions of maniacal criminals depends on biopsychological, social and situational factors. Elements of motivation of maniacal behaviour can be caused for by the both long and rapid forgotten conflicts which can emerge from subconscious memory under the influence of external stimulants.

Key words: motive, motivation, manic crime, manic crimes mechanism, criminal-legal regulation of anti-manic crime.

УДК 343.911:340.11:165.12

Р.Ю. Бурбело

**СПЕЦИФІКА ПРАВОСВІДОМОСТІ ОСОБИ
ПРОФЕСІЙНОГО ЗЛОЧИНЦЯ**

Особистість людини, що скоїла злочин, є одним з об'єктів вивчення у кримінології. Правосвідомість та мотивація злочинів є ядром внутрішньої структури особистості, що впливає на її активність. Мотиви як спонукальні причини поведінки людини виникають під впливом її потреб та інтересів. Потреби, соціальні норми і ціннісні орієнтації є внутрішніми компонентами особи, під дією яких формується мотив злочину.

Але чому, маючи однакові потреби та інтереси, одна людина стає на злочинний шлях, а інша залишається законослухняним громадянином?

Актуальність вибраної теми пояснюється тим, що розуміння правосвідомості особи професійного злочинця – одна з не вирішених проблем в галузі не тільки кримінології, але й взагалі правової науки та юридичної практики. Враховуючи наукові розробки аналізованої проблеми, дотепер немає вичерпної ясності в розумінні природи мотиву злочину і визначення рівня правосвідомості особи професійного злочинця.

Саме дослідження особливостей особи професійного злочинця дозволяє ознайомитися зі складним комплексом властивостей, що характеризують злочинця. Цей комплекс містить соціально-демографічні, кримінально-правові, етично-психологічні ознаки.